

(L. U. F. 44)

ACC. NR. M. 8630: 1-6.

Landskap: *Blekinge*

Upptecknat av: *J. F. W. Bjellman*

Härad: *Boonaby*

Adress: *Ö. Långgät. 19, Boonaby*

Sogsn: *Boonaby*

Berättat av: _____

Uppteckningsår: *1942*

Född år _____

"Jona Boonadan"

113

R o n n e b y .

Adr. Östra Långgatan 19.

Simonson

Högskolefullt:

I enlighet med Eder inbjudan om insändandet av några minnen från gamla
tidere firande av "Tostebomman" i Ronneby överlämnades härmed ett litet bidrag i
förhoppning om dess möjlighet för bedömande och användbarhet.

Herr Redaktör!

Simonson

8630

(En s. k. folksöndag av alldeles särskilt slag färas ärligen i Ronneby. Det är "Tostebonnadan", vilken alltid infaller på 30:e söndagen i juli månad.

Den söndags folkliga festlighet har mycket gamla anor, kanske äldre än många nu levande ortsinnevånare känner till. Särskilgen har den över 200-årig tradition. Säkert är, att denna dags festliga tradition har sitt ursprung från tiden för hälsökällornas upptäckter vid Ronneby HälsoBrunn och har i de äldsta tider stått i ett intimare samband med därstädes färdade särskilda högtidsdagar.

Den numera oftast förekommande benämningen: "Lokiga Bonnadan" och "Tosta Bonnadan" är en på senare tiden tillkommen förvanskning av den ursprungliga benämningen: "Tostebonnadan".

Ursprunget till denna benämning i folkspråket har i Blåkinge, härleder sig icke därav, att några precisa särskilda orgler skulle förekomma, eller att vidare och oförnuftigare festande med åtföljande bråk och kiv enligt gammalt "Herult" Blåkingelämnade skulle vara särskilt utmärkande just den dagen. I stället hade denna dags särskilda färdade helt andra och religiöst betonade traditioner. Efter vad "de gamla" sedan generationer tillbaka berättat från sin tid, skulle denna dags färdade härleda sitt ursprung från tider, då en mystisk religiös källkultur ännu hägrade och fötlevede i folkmedvetandet.

Det är ju allmänt bekant, att vissa källor ansågos såsom heliga och att dessa vatten skulle äga en mystisk kraft att hela och hjälpa både mot fysiska och psykiska sjukdomsyttringar. Bruket av dessa källors vatten helgades ju också på sin tid av både Blåkoppar och Präster och Munkar innan vattnet förtärdes. Den traditionen har också förtlevat härstädes ända till för ett par år sedan, då "brunnsdrickningen" nedlades. Brunnsdrickningen började ju också först efter "morgonbönen". Detta förekom visserligen varje dag, så länge källorna höllos öppna, men denna dag, som inföll på en av kyrkoherdes särskilt utmärkta "Böndagar" fick därigenom sin alldeles särskilda betydelse. Likaså inföll "Tostebonnadan" å andra "Brunnbalen". Det förekom sålunda, att söndagen före söndagen kallades första Brunnbalen och söndagen efter söndagen tredje Brunnbalen. Alla dessa två söndagar utmärktes för ett rikare folkligt liv än de övriga helgdagarna. Visserligen färdades midsommarhelgen med majstång, dans och folklokar, men denna högtid kunde icke mäta sig med det intresse, som "Tostebonnadan" traditionellt innehadde långt utanför både ortens och länets gränser.

Benämningen "Tostebonnadan" var ett uttryck för det förmenade gälna eller tokiga i att ägna någon som helst dyrkan åt det mytiska, som ansågs vidlåda det hälsö- vatten källorna lämnade. (Ronneby hälsövattnen innehåller en världaberömd järnhalt) Sålunda härledde benämningen sig från en rent religiös och kyrklig åskådning. Utrycket "bonne", betyder i folkspråket lökdesteamma som bonde - landbrukare eller landsbygdspo -, utan var just en beteckning för mera obildade, okunniga, barnliga och lättlurade individer. I den meningen användes också uttrycket än i dag.

Färden till Ronneby.

Redan på lördagsförmiddagen började förberedelserna för färden till Ronneby. Socken eller häradsdräkternas, särskilt de kvinnliga, skulle strykas och fejfas. Dessa vackra, pittoreska nationsdräkter användes i mycket stor utsträckning. De av kvinnorna, som ej voro iklädda dessa dräkter buro i regel "silkechaletter" - silke- dukar - Vita, gula eller svarta med fransar eller breda spetsar i dukarnas färger. Smyckena, brochererna - vanligen av silver och stora fyrkantiga med infattade röda, gröna, gula och blå stenar - och halskedjorna likaledes av silver eller guld skulle framtgas ur förvaringsstället i "leddikan" i de blåmalade förvaringskistorna, som voro mycket allmänna i de små torpen, utan även i de små torpen och rygg- åstugorna. Endast på bättre ekonomiskt välstuderade ställen förekommo "byråar" i möbelinehavet.

"Mateskorna" - numera sällsynta - skulle fyllas med matsäck för färden fram och åter, samt för vistelsen i "byn", som Ronneby eller i folkspråket Ronneby all- mänt benämndes. Karlakrona var "stan" i det folkliga uttrycksättet. Matsäcken bestod huvudsakligen av bröd och smör, stekt blekingesall, flundror, ägg och framt för allt "stinkkakor" (tuna pannkakor) samt gammal stark ost, som var det egentliga "till- tuset" till "färakäppen". "Perlan" till maten - brännvinet - skulle för all del inte bortglömmas. Så skulle "höskindan" - vagnen, som begagnades vid nö och sådes- bergningen - lövas. Det var att hugga unga björkar och fastbinda dem vid "fjölarna", de höga vagnsaldorna, och hopfästa topparna, så att åkdonet bildade en praktlig löv- sal eller "lövrys" att åka i. När allt detta bestryr var färdigt, togs några timmars vila. Det var att gå så tidigt som möjligt till sängs, ty tidigt i otan måste fär- den företagas för att vara i byn i god tid.

Redan klockan två och tre på söndagsmorgonen skramlade de första löv- ryssarna på byns kullerstensgator och handklaverpelande och sjungande gläds och

högtidsklädda allmogefolk gjorde sig uppmärksammade av de möjliga sömntyngda sju- sovarna av byns innevägnare. Ök efter ök körde in i byn och plasserade sina fordon i regel på de härvarande rymliga köpmansgårdarna. Redan där började dagens folkiva. Man skulle bjuda bekanta, släktingar och vänner från andra orter på en "färaknepp" med tilltugg. När detta var vederbörligt expedierat, var det att gå vägen ut till Brunnen. Det fanns också "Träskbåtar" (mindre och halvstora blekingeskor) som

Efter 9-slaget gav folket sig iväg på återfärd till byn. Trängslan var stor på den smala vägen och promenaden påfrestande. Klockan halv tio började kyrktornets vackra och väl toninställda klockor med sina malmröster bjuda till samling. Högmässan inringades med tre stycken ringningar varav den sista kallades sammankomningen.

Till Kyrkan.

Musiken promenadkonserter från sin lilla paviljong. För nytta och nöjen - redensvovs och allt mellan himmel och jord. Under tiden gav kantskåper - diskuterades väder och vind - politik och ekonomi - där uppgjordes planer i handen på promenad i parken. Då träffades vännere och bekanta. Där stiftades nya besök. Medan vattnet förtärdes gick man av och an med det glasrörförsedda vattengläaset. Serveringen fortgick mellan kl. 6 och 9 på morgonen. Skild stor folkträngsel vid serveringsdiskarna mellan belarna på utlämningsställen. Vattenserveringen, som utfördes av nationalklädda flickor. Denna dagen var det särskilt prestman morgonbönen. Så sjöngs åter en psalm intonerad av musiken. Härfter började blivo morgonpsalmerna härifrån tydligt hörda ända upp till byn. Därfter läste någon musiken spelade upp en psalm, vart gästerna med bästa röstresurser deltog. Ofta gästerna.

"Gungor" av skilda slag fanns även i parken till synnerlig förlustelser för de yngre nibebarorna - voro grönmålade sittbräden utlagda på bastanta bockar. Flera sorters veringsbyggnad med verandor runt om och plaserad på höjden framför de nuvarande ten- i båda våningarna. Längs parkens sidor ända upp emot "Rotundan" - en åttakantig serbergs "Grodan" är plaserad. Byggnaden bestod av två våningar med stora glasverandor utlämningsställen. Societetshuset var uppfört ungefär där numera dammen med Hassel-sakligast i brunnsparken mellan dåvarande societetsbyggnad och de pelarpryddade vatten- Redan i tidig otta hade folket sökt sig ut till Brunnen och samlat sig huvud-

Vid Brunnen.

Raste idyller här funnits i Ronneby. Allseammans äro numera borta - sålda, nedskrotade - och med dem en av de vack- stan, varför den efter ett par år såldes till Karlskrona. Senare under årens lopp tillkommo ångsluparna: "Rothne, Bilda, Karö, Freja, Karö och Turist". Den första karö var förläng för att kunna vända i ån vid ångslupsbyggnan i båt med "akteralång", samt en annan mera öppen ångslup, som bar namnet: "Tärnan. För ett 70-tal år sedan trafikeredes ån av en ångslup: "Ronneby", en liten brunnmålad nes ännu kvar trots att strandskonung och rikt buskage tillkommit under senare tid. Gående på "träckstigen" vid åns västra stränder. Märken efter dessa träckstigar fin- framfördes i ån meddelst en lina från en mast i båten och drogs av några personer

Den lilla 11-hundrataleskyrkan blev snart fullsatt. Både korsgångarna och långgången fram till altaret fylldes med högtidsstämda människor. Så började kyrkorgen ininterna ingångspsalmen med några dånande preludier. Det blev högtid och stämning till andakt för böndagens Gudstjänst, redan från början. Därefter vidtog den rituaslästa Högmässan - dagens obeskrifliga förnämligaste attraktion - inledd av den mässsakprydda prestens: "Helig, Helig, Helig är Herren Gud".

Massan fortgick till vid tolvtiden. Därefter tropgade folket ned i strömmar till stadsparken, där brunnsmusiken började sin promenadkonsert kl. 1 e. m. Folkmassan började så gå runt och runt den lilla parken. På denna promenad uppvissades alla de fina finesserna i klädes och prydnadsgrannlåt, som vederbörlig innehade. Här koketterade damerna efter sin tids bästa begrepp och här trippade ungdomarna med "näsorna i vädret" och huvudet högt och här svängde ungdomerna med sina spatserkäppar och påtog sig sina respektfulla viktighetsminner. Det var en manekänguppvisning av stora mått för de lyckliga, som lyckats få sig en sittplats på parkens soffor och grönmålade sittbräden.

Efter den en och en halv timmas långa konserten här i parken började det egentliga nöjeslivet på Snäckebacken och Ågården.

På Snäckebacken och Ågården.

Redan klockan 1 hade musiken i torgparken blivit uppländad med tonerna och melodier från de talrika posetiven & Snäckebacken och Ågården. Den korta vägstumpen mellan "Fiskbron" och "Snäckebackaledet" var & båda sidor fullsatt med karamell och "sockerpinneförsäljare" och "kakkekärningar". På Ågården, planen mellan gamla mejeribygnaden och magasinbyggnaden vid ån, där badhuset nu ligger, var komeditalt uppförda jämte "Torners Kafesnurra" - en gammal enhäträdig karusell. Midt emot ågårdens höga, rödfärgade trädgårdssatak på dåvarande åkerareal hade en massa tält slagits upp. Här var "Dürlingers" stora vaxkabinett i tre avdelningar med dansande, trolleand och stora vaxdockor utanför tältet på inträdesplatserna såsom en mycket dragande reklam. Här var "Lidners och Palmers" tvåväningsskarusell, här var "panoramaer", skjutbanor, ringkastningar och alla möjliga tivolinjen. Här uppträdde "Komedianter och eldåttande konstnärer". Här var "trolleri-professorer" med sina förvånansvärda och oröklarliga konstver. Uppå på backen, där pojkar nu spela boll orörhindrat och pingstvämnerna uppfört sitt "mötesställe", var småcirkusar m. m. En var av innehavarna av dessa nöjesanordningar skreko ut sina underbara prestationer till den med lavendel i knäpphålen och i övrigt "blomsterkostprydda" publiken. Dessa "blomsterkostar" var för både manliga och kvinnliga besökare obligatoriska denna dag, och spelade en stor roll vid nya bekantskapsstiftande.

Uppå på krönet av backen var dansbanan. Här drog gamla beryktade spelmän sina sprittande dansmelodier på flöter. Det var valser och polkor - schottis och massurkor, Rensändare och fransöser. Jassmusiken var "gudskelev" ökad på den tiden.

Nedanför höjden vesterut, på den jämna planen, var en gammal träkarusell. Det var endast primitiva träbänkar på karuselligolvet, som drogs rundt av några för dagen lejda karusellidragare, som ringo under golvets och fullgjorde sitt uppdrag. Den sista ägaren innan rucklet nedrevs var en bygghästar Abrahamsson. De andra tidseuigare karusellerna drogs av vackert utsmickade hästar, som kördes innanför karuselligolven.

På Snäckebacken i övrigt hade jag intill lag slagit sig ned i gröngräset under ekarnas täta lövvalv och dukat upp sina medförda matförädd. Det var ett brunsande folkativ hela eftermiddagen. Här bjöd gubbarna och ungarlarna sina gummor och kärestor på "komedierna" och karusellernas långa, behagliga turer för 10 öre. Här kastades ringar och vanns småföremål, som sedan bortskänktes till "lösarna". Den gamla kafestugans servering var över förhållan ansträngd med kaffe och läkdrycksservering. Längre ned mot platsen, där realläroverket ligger, lektes de gamla folklekarna: "sjåla makar, två så den tredje, ringlekarna m. m.

Här på Snäckebacken byttes "örtakostar" och gavs minnesgåvor. Här träffades många för första gången, många av dem skulle sedan bli vänner, kamrater och makar för livet. Här berättades årets nyheter, gavs råd i allihanda brännande frågor och anslagenheter, och här uppgjordes många små mellanhanden. Här tändes svartsjukans eldar, som sedan skulle vidare upplämnas på hemväggarna. Några smågruff uppgjordes i regel i all stillhet med någon liten "ört", eller en varsam spår i ryggsäcket. Särdeles stora eller blodiga slagsmål förekommo ej eller voro i alla händelser ytterst sällsynta. Endast vid ett tillfälle för ett 40-tal år sedan förekom en större kabalik. Men orsaken till denna sensationella omfattning, då även militärhjälp för ordningens återställande hämtades med extratåg från Breddåkra beväringssplats, låg nog till stor del hos en kolerisk och hysterisk liten borgmästare, som toke varken kände till blekingelymnets eller förstod att "taga" folk på rätt manier. Annars förlöt dagen relativt lugnt i glädjens ogrundade tecken.

Nöjeslivet fortgick i regel till midnatt, då karusellernas och komediernas alla vackra belysningsanordningar släcktes och posettiven tyfnade. Många av besökarna hade redan dessförinnan saliga och lyckliga somnat i gräset och blevo ej väckta från sina ljuvliga drömmar för än den nya dagens sol rann upp bortom Davidskullens bergmassiv.

Ja, så firades "Tostebonnadan" förr. Numera har det blivit en ren marknad med gipskattförsäljare och allt möjligt och omöjligt marknadskräm t. o. m. bleckkärl. Dagen har förlorat sin betydelse och gamla karaktär av "folkdag".

Men det är väl så. Allt det gamla primitiva och idylliska i nöjeslivet är för länge sedan dömt till undergång. Tidernas allvar bjuder folket helt andra intressen än bibehållandet av det gamla seder och bruk. Det är endast i minnet, som glimtar från en gångens tid med dess traditionensliga firande av "Tostebonnadan" åter-få-de återstår och förtäver hos några gamla romneybor.

Till svar å Eder ärade skrivelse angående min förut till Ronneby-Posten inlämnade skildring av "Tostebonnadans" firande i Ronneby får jag anföra:

1) Ordet "Hervult" även uttalat "jervuel" eller "juvel" såsom i uttrycket: "En fin juvel" användes ofta i gamla tider vid betecknandet av någon särskild person. Betecknandet innebar egenkapet såsom: Öppenjärtad, orädd, utan någon som helst fruktan - en hetisig, vildsinnt, slagfärdig, lättretad och hänsynslös individ. Hervult blekingelyste betyder sålunda ett öppet, men för fläsk, eidfängt och vildsinnt, lättanbänt sinne. Detta "Blekingelyste" var mycket vida känt i gamla tider, då knivarne även outo ganska lösa vid gräl och tvistigheter.

Ordet "Hervult" torde ha sin härstamning från folkvandring och vikingatiderna och betecknade det äldsta invandrande folkslaget här i Blekinge. En kvarleva härav var i gamla tider ett mycket användt skällsord: "Ronnebytyrk", ett uttryck, som förtlevat ända fram till senare tider, och som man då och då ännu får höra rulla över gamla läppar vid någon förtrytelse över någon Ronnebybo.

2) Karnevalståg förekommo i gamla tider på "Tostebonnadan". Ej håller å övriga Helgdagar. På senare tider förekom karnevalståg från Folkets Park härstädes någon sommaröndag, men dessa uppträdande tillhöra en mycket senare tid och var ej traditionella.

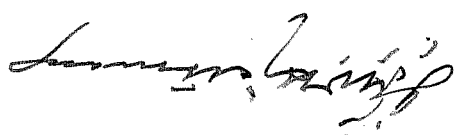
I brunnsparcken anordnades parkfester med tombola och utkladda zigenare-följe såsom spåån, men dessa fester anordnades merendels av bland brunns-gästernas ungdomar befintliga föreningen "Nyttä och nöje" på sensommaren mot brunnsåsongens slut och till förmån för brunnsparssonalen såsom badarekorna m. fl.

3) Någon särskild städjodag här i Ronneby har icke förekommit såvidt jag äjälv minnes. Ej håller här jag hört någon av de gamla tala därom.

- 4) "Kryddkvassten", vilken å "Tostebonnadan" var ytterst traditionell, bars av män-
nen i knapphålet i kavaens kraguppslag, och av kvinnorna fästade på livstycket.
- kvinnorna buro ganska allmänt nationaldräkter på sön- och högtidsdagar.
Kryddkvasstarna bestodo av små buketter av lavendel, mynta, nejlikor, rosor, för-
gät mig ej, reseda och andra småblomster. De byttes ofta, särskilt av ungdomarna,
då sympatier funnos, och utgjorde ortast ett allmänt medel för inledandet av be-
kantskaper.
- 5) Besökarna på Tostebonnadan utgjordes lika mycket av alla åldrar från mycket
gamla till små barn. Såväl första som tredje "brunnsbalarna" besöktes mycket,
men icke tillnärmelsevis så allmänt som andra brunnsbalen eller "Tostebonnadan".
6) Firandet av "Tostebonnadan" såsom jag förut beskrivit det i korthet, till-
gick lika i äldre tider som i senare. Ritualen var: Brunnen - Kyrkan å Stads-
parken - Snäckebacken. Något annat har jag icke själv upplevat, ej heller mina
färdilar eller färdilärar, (alla gamla ronnebybor.) Ej håller av några andra
gamla infödingar härstädes.
- 7) Förutom kyrkobesöket på "Tostebonnadan", möjligen vid julotta, var det
nog ganska skvalt med kyrkobesöken å övriga böndagar och söndagar. Någon sär-
skild angelägenhet var det just ej några andra dagar än den traditionella "Toste-
bonnadan".

Tiden för den av mig till Ronneby-Posten insända minnessteckningen
över "Tostebonnadan" avsåg mediet av 1880 talet. Sedan en tid av 15 år till-
baka har "Tostebonnadan" alltmora förlorat sin traditionella särart och blivit
en vertabel marknadsdag.

Ronneby den 16 Sept. 1942.
Högaktningstullt:

Innan prisbedömningen av skildringarna rörande Tosta
Bonnadan äger rum be vi Eder hava vänligheten besvara de med
rött understrukna frågorna för att Eder skildring må bli så
fullständig som möjligt.

Om det är någon av dessa frågor som Ni inte själv kan
besvara skulle Ni kanske vilja fråga andra äldre minnesgoda
personer här om. Meddela i så fall namn och adress på den per-
son som lämnat upplysningen.

Vad menas med "hans" i skildringen?
Sitter den skildringen med nåt tillägg?
Sitter tillägg till skildringen om "hans" i skildringen?
! Skildringen? Utöver det "hans" i skildringen?
vad menas med "hans" i skildringen?

Eftersom Ni förra sommaren var vänlig att
ge oss en utförlig skildring av Lövmärknaden i Karls-
krona be vi Eder nu bidra med en skildring om Tosa
Bonnadan i Ronneby!

I Ronneby firades på sommaren en festdag
som kallades Tosa Bonnadan då folk strömmade till
inte bara från Blekinge utan även från Skåne och Små-
land. Enligt ett par uppgifter skulle det ha funnits
en "stora" och en "lilla" Tosa Bonnada. Om Ni har hört
talas om Tosa Bonnaden och dess firande i Ronneby
skulle vi vara tacksamma ifall Ni med frågelistan
hjälpt skulle ge oss en så fullständig beskrivning som
möjligt av Tosa Bonnaden. Även den minsta upplysning
kan vara av stort värde. Om det är någon av dessa frå-
gor som Ni ej kan besvara, skulle Ni kanske vilja fråga
andra äldre minnessgoda personer här? Meddela i så
fall namn och adress på den person som lämnat upplys-
ningen.

"Tosia Bonadan."

Beskriv stadsbornas eller lantbornas förberedelser till "Tosia Bonadan."

Har Ni hört talas om brunnsbalerna i Ronneby? Hur firades dessa? Brukade man från Eder trakt besöka Ronneby under någon av brunnsbalerna?

Vartför foro lantborna in till Ronneby Tosia Bonadan?

Sade man "Tosia Bonadan" el. "Tosete Bonadan"?

Voro alla tre brunnsbalerna lika storslåtade eller var t.ex. andra

brunnsbalen festligare än de båda andra? Vilken av brunnsbalerna kom det mesta folket till Ronneby?

Anordnades karnvalsståg på Tosia Bonadan el. någon av de andra brunnsbalerna? Var det brunnsståsterna som ordnade tåget? Drog tåget fram genom hela staden eller endast inom Brunnsparcken? När började och när upphörde denna sed?

Brukade ungdomar städja sig för nya platser på Tosia Bonadan? Eller vid vilka tillfällen brukade de städja sig?

Fanns det någon särskild städjodag i Ronneby på sommaren eller hösten då ungdomarna städde sig för nya platser? Brukade lantborna då komma in till staden? Beskriv hur det gick till på en sådan städjodag!

Gjordes det den dagen upp "partier" mellan ungdomarna och hur gick det till?

Brukade ungdomarna ha kryddkavastar med sig och hur användes de i så

fall?

Var det mest ungdomar som kommo till Ronneby Tosia Bonadan eller var det lika mycket gifta och äldre personer? Eller brukade de äldre fara till Ronneby någon av de andra brunnsbalerna?

Har Ni hört någon äldre person t.ex. Er farmor el. mormor berätta om hur Tosia Bonadan firades i hennes barndom. Firades den på samma sätt som i Er egen barndom?

Från vilken tid härrör Eder skildring av Tosia Bonadan?

Skulle man gå i kyrkan 3:e bön dagen? Skulle man vara klädd på något särskilt sätt? Hur firade man de övriga kyrkliga bön dagarna? Gick man i kyrkan? Vilken av bön dagarna var den största?